

LION
FEUCHTWANGER

ŽIDOVKA
Z TOLEDA

LION FEUCHTWANGER
ŽIDOVKA Z TOLEDA

Lion Feuchtwanger: *DIE JÜDIN VON TOLEDO*. Roman
© Aufbau Verlag GmbH & Co. KG, Berlin 1955, 2008

*Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu nakladatele.*

Translation© Valter Feldstein - dědicové c/o DILIA, 1958
Obálka © Jiří Miňovský, ARBE, 2018
© DOBROVSKÝ s.r.o., 2018

ISBN 978-80-7642-249-0 (pdf)

LION FEUCHTWANGER
ŽIDOVKA Z TOLEDA

Přeložil Valter Feldstein

VĚNOVÁNO MARTĚ A HILDĚ

ČÁST PRVNÍ

KRÁL SE VÁŠNIVĚ ZAMILOVAL
DO ŽIDOVKY,
KTERÁ BYLA NAZÝVÁNA FERMOŠA,
KRASAVICE, A ZAPOMNĚL
NA SVOU ŽENU.

ALFONSO EL SABIO,
CRÓNICA GENERAL KOLEM ROKU 1270

*Do Toleda král Alfonso
přišel s mladou krásnou chotí.
Ale láska zaslepuje,
také jeho láska zmátla,
zahleděl se do židovky,
nazývali ji Fermosa.
Fermosa ji nazývali,
„Krasavice“, a to právem.
A tak pro ni zapomněl král
na svou královnu.*

MILOSTNÁ HISTORIE ALFONSA OSMÉHO
A KRÁSNÉ ŽIDOVKY,
ROMANCE LORENZA DE SEPÚLVEDA
1551

PRVNÍ KAPITOLA

Osmdesát let po smrti svého proroka Muhammada zbudovali muslimové světovou říši, která se souvisle prostírala od hranic Indie přes Asii a Afriku podél jižního pobřeží Středozemního moře až k břehům Atlantského oceánu. V osmdesátém roce svého dobytelského tažení se přeplavili přes neširokou západní úžinu Středozemního moře do Andalusie, do Španělska, vyvrátili říši, kterou tam před třemi staletími založili křesťanští Vizigóti a jediným mocným náparem si podrobili celý poloostrov až k Pyrenejím.

Noví páni s sebou přinesli vyšší kulturu a udělali ze Španělska nejkrásnější, nejlépe uspořádanou a nejlidnatější zemi Evropy. Podle plánů dovedných architektů a moudrých stavebních úřadů vznikala veliká nádherná města, jaká od dob Římanů tento světadíl nepoznal. Córdoba, sídlo západních kalifů, bylo pokládáno za hlavní město celého západního světa.

Muslimové opětovně povznesli zanedbané zemědělství a rozumným zavodňováním nebyvale zúrodnili půdu. Zvelebili dolování novou, vysoce rozvinutou technikou. Jejich tkalci vyráběli vzácné koberce a vybrané látky, jejich tesaři a řezbáři jemná díla ze dřeva,

jejich kožešníci nejrozmanitější kožešiny. Jejich kováři vyráběli dokonalé nástroje pro mírové i vojenské účely. Z jejich rukou vycházely ostřejší a krásnější meče, kordy i dýky než u nemuslimských národů, neobyčejně odolná brnění, dalekonosná děla, tajné zbraně, o kterých se po celém křesťanstvu mluvilo s obavami. Vyrábělo se tu i cosi strašného a nadmíru nebezpečného, vražedná výbušná směs, takzvaný „tekutý oheň“.

Námořní doprava španělských muslimů, řízená osvědčenými matematiky a astronomy, byla rychlá a bezpečná, takže mohli vést rozsáhlý obchod a zásobovat trhy všemi výrobky islámské světové říše.

Umění a vědy rozkvetly jako pod touto oblohou dosud nikdy. Ušlechtilost a půvab se snoubily v úsilí, aby domy měly nevšedně a výrazně krásný vzhled. Důmyslně členěný systém výchovy umožňoval vzdělávání každému. Město Córdoba mělo tři tisíce škol, každé větší město mělo univerzitu, knihoven bylo tolik jako dosud nikdy od dob rozkvětu helénské Alexandrie. Filozofové dále posunuli hranice koránu, přizpůsobili svému myšlení dílo řecké filozofie, dali mu novou podobu. Barvitě kvetoucí vypravěčské umění otevřelo fantazii dosud neznámé prostory. Velicí básníci zdokonalovali bohatou, zvuknou arabštinu tak, že byla schopná vyjádřit i nejjemnější citový záchvěv.

S porobenými jednali muslimové mírně. Pro své křesťany přeložili evangelium do arabštiny. Četným židům, které křesťanští Vizigóti postihli přísnými zákonnými omezeními, poskytli občanskou rovnoprávnost. Za vlády islámu měli dokonce židé ve Španělsku tak bohatý a plný život jako nikdy předtím od té doby, co zanikla jejich vlastní říše. Dodávali kalifům ministry a osobní lékaře, zakládali továrny, podnikali rozsáhlé obchody, posílali lodě přes sedmero moří. Rozvíjeli filozofické systémy v arabštině, přeložili Aristotela a z jeho učení, z učení své Velké knihy i z doktrín arabské filozofie vytvořili jednotnou soustavu. Přitom nezapomínali na svou vlastní hebrejskou literaturu. Pěstovali svobodnou odvážnou biblickou kritiku. Obnovili hebrejskou poezii.

Tento rozkvět trval déle než tři staletí. Potom přišla veliká bouře a zničila jej.

Když totiž muslimové dobyli poloostrov, uprchly rozprášené oddíly křesťanských Vizigótů do hor na sever Španělska; Vizigóti založili na těžko přístupném území malá nezávislá hrabství a od tamtud, pokolení za pokolením, vedli dále záškodnickou válku proti muslimům, gerilu. Dlouho bojovali sami. Potom však vyhlásil papež v Římě křížácké tažení a velcí kazatelé plamennými slovy vyzývali, aby byl islám vyhnán ze zemí, které vyrval křesťanům. A tu se křížáci ze všech stran přidávali i k bojechtivým potomkům někdejších křesťanských pánů Španělska. Téměř čtyři staletí museli tito poslední Vizigóti čekat, nyní se drali na jih. Změkčili překultivovaní muslimové nedovedli čelit jejich divokosti; během několika desetiletí dobyli křesťané nazpět celou severní polovinu poloostrova až dolů k Taju.

Muslimové, kteří byli stále prudčeji napadáni křesťanskými vojsky, si přivolali na pomoc své bratrance z Afriky, divoké, ve víře horlivé bojovníky, z nichž mnozí byli z veliké jižní pouště, ze Sahary. Ti zastavili postup křesťanů. Ale zapudili, nepřipouštějíce nadále vlašnost ve víře, zároveň i kultivované svobodomyšlné muslimské panovníky, kteří až dosud v Andalusii vládli; africký kalif Júsuf se chopil vlády i v Andalusii. Aby očistil zemi ode všeho nevěrectví, povolal si do hlavního stanu do Luceny zástupce židů a řekl jim: „Ve jménu Boha nejmilosrdnějšího! Prorok poskytl vašim otcům strpení ve víře v zemích věřících, ale pod jednou podmínkou, která je zaznamenána ve starých knihách. Nepřijde-li váš Mesiáš během půl tisíce let, potom – tak slíbili vaši otcové – uznáte jeho, Muhammada, za proroka všech proroků zastíňujícího vaše hlasatele boží. Těchto pět set let minulo. Splňte tedy úmluvu, vyznávejte Proroka, staňte se muslimy! Anebo opusťte mou Andalusii!“

Velmi mnoho židů se vystěhovalo, ačkoliv si ze svého majetku nesměli s sebou vzít nic. Odešli většinou do severního Španělska, neboť křesťané, kteří tam nyní zase panovali, potřebovali k novému rozvoji válkou rozrušené země vynikající hospodářské schopnosti, řemeslnickou dovednost a další rozmanité znalosti židů. Poskytli jim občanskou rovnoprávnost, kterou jim kdysi jejich otcové odňali, a ještě mnohé další výsady.

Mnozí židé však zůstali v muslimském Španělsku a vyznávali islám. Chtěli tak zachránit svoje jmění a později za příznivějších podmínek odejít do ciziny a navrátit se opět ke staré víře. Ale vlast byla sladká, život byl ve spanilé Andalusii sladký. Oddalovali svůj odchod. A když po smrti kalifa Júsufa přišel méně přísný vládce, odkládali jej dál. A nakonec už na vystěhování ani nepomýšleli. Pobyt v Andalusii zůstával sice nevěřícím i nadále zakázán, ale na důkaz víry stačilo ukázat se občas v mešitě a pětkrát denně vyslovit vyznání: Alláh je bůh a Muhammad je prorok. Potají mohli někdejší židé zachovávat dále své obyčeje a v Andalusii, prostě židů, existovaly tajné židovské modlitebny.

Ale tito tajní židé věděli, že jejich tajemství je mnohým známo a že kdyby vypukla nová válka, vyšlo by nutně jejich kacířství najevo. Věděli, že by byli ztraceni, kdyby vypukla nová Svatá válka. A jestliže se denně, jak jim to předpisoval jejich zákon, modlili za zachování míru, nečinili tak pouze ústy.

Když Ibrahim usedl na stupních rozpadávající se fontány na vnitřním nádvoří, pocítil, jak je unavený. Už plnou hodinu obcházel tímto zchátralým domem.

A přitom skutečně neměl času nazbyt. Byl teď v Toledu už celých deset dní, královi rádci právem naléhali, aby oznámil, zda převezme generální nájem daní či ne.

Kupec Ibrahim z muslimského království Sevilly uskutečnil již mnoho obchodů s křesťanskými panovníky Španělska, ale do tak ohromného podniku se dosud nikdy nepustil. Již léta to s financemi kastilského království vypadalo špatně a od té doby, co král Alfonso – nyní tomu bylo už patnáct měsíců – prohrál lehkomyšlnou válku proti Seville, bylo jeho hospodářství úplně rozvrácené. Don Alfonso potřeboval peníze, mnoho peněz, a to hned.

Kupec Ibrahim ze Sevilly byl bohatý. Měl lodě, statky a úvěr v mnoha městech islámu i v obchodních střediscích Itálie a Flander. Ale kdyby se pustil do tohoto kastilského obchodu, musel by investovat celé svoje jmění a ani nejchytřejší člověk nemohl předvídat, překoná-li Kastilie zmatek, který v příštích letech nutně nastane.

Oproti tomu byl král Alfonso ochoten splatit to vše vskutku velkorýse. Ibrahimovi byly jako záruka nabídnuty daně a cla, jakož i výnosy z dolů a Ibrahim si byl jist, že kdyby sehnal peníze, mohl by dosáhnout ještě mnohem výhodnějších podmínek, že by mu byla svěřena kontrola nad veškerými příjmy. Od té doby, co křesťané odňali zemi muslimům, ovšem obchod a řemesla upadly, ale Kastilie, největší ze španělských zemí, byla bohatá, její půda skrývala hojnost pokladů a Ibrahim věřil, že bude mít dostatek sil, aby zemi opět povznesl.

Ale takovýto podnik nebylo možné řídit na dálku; bylo by nutné na všechno dohlédnout na místě, bylo by nutné opustit muslimskou Sevillu a přesídlit sem do křesťanského Toleda.

Ibrahimovi bylo teď pětapadesát let. Dosáhl všeho, po čem toužil. Muž jeho věku, a tak úspěšný, by neměl ani uvažovat o tak ošemetném podniku.

Ibrahim seděl na propadávajících se stupních dávno vyschlé fontány s hlavou v dlaních a najednou si uvědomil: I kdyby mu byla dobrodružnost tohoto obchodu jasná už předem, byl by přesto přišel do Toleda, sem do tohoto domu.

Byl to tenhle směšný zchátralý dům, který ho sem přivábil.

Mezi ním a tímto domem existovalo staré podivné pouto. On, Ibrahim, veliký finančník hrdé Seville, emírovů přítel a rádce, vyznával sice již od mládí víru proroka Muhammada, ale nenarodil se jako muslim, nýbrž jako žid, a dokud vládli v Toledu muslimové, tato budova, Castillo de Castro, náležela kdysi jeho otcům, rodině Ibn Ezra. Ale když před sto lety tehdejší Alfonso, toho jména Šestý, muslimům město vyrval, zmocnili se domu baroni de Castro. Ibrahim byl v Toledu několikrát, pokaždé žádostivě postával před chmurnou zdí, kterou byl zámek obehnán. Nyní, když král vyhnal barony de Castro z Toleda a odňal jim dům, mohl konečně spatřit vnitřek a uvažovat o tom, zda by nebylo možné získat dávný majetek otců nazpět.

Krokem nikterak rychlým, leč s dychtivě pátrajícima očima prošel četná schodiště i četné sály, komory, chodby i nádvoří. Byla to pustá ohyzdná budova, spíše pevnost než palác. Její vnější vzhled nebyl zřejmě odlišný ani tenkrát, když zde bydleli Ibrahimovi předkové, Ibn Ezrové. Ale ti jistě zařídili vnitřek pohodlně po arabském způsobu.

bu a nádvoří bývala kdysi tichými zahradami. Bylo lákavé zbudovat znovu dům otců a z ohyzdného sešlého Castilla de Castro vytvořit krásné půvabné Castillo Ibn Ezra.

Jaké to nesmyslné plány! V Seville byl králem kupců a na emírově dvoře byl rád vídán mezi básníky, umělci a učenci, které emír shromáždil kolem sebe z celého arabského světa. Cítil se tam z té duše dobře on i jeho milé děti, dívka Rechja a hoch Ahmed. Není to hřích a pošetilost, jestliže si třeba i jen pohrává s myšlenkou, že by zaměnil ušlechtilou vznešenou Sevillu za barbarské Toledo?

Nebyla to pošetilost a dojista to nebyl hřích.

Rod Ibn Ezrů, nejhrdější ze všech židovských rodů poloostrova, prošel během posledních sta let mnoha převraty. Neštěstí, které Afričané způsobili židům svým vpádem do Andalusie, prožil i sám Ibrahim jako chlapec, tenkrát se ještě jmenoval Jehuda Ibn Ezra. Stejně jako ostatní židé v tehdejší sevillském království uprchli tenkrát i Ibn Ezrové do křesťanského severního Španělska. Ale jemu, chlapci, rodina uložila, aby zůstal a přestoupil k islámu; byl přítelem vládcova syna Abdulláha, a tak bylo možné se nadít, že tímto způsobem bude zachráněna část jmění. Když se Abdulláh ujal vlády, skutečně Ibrahimovi jeho majetek vrátil. Vladař věděl, že jeho přítel zůstal v srdci dále věrný staré víře, věděli to mnozí, ale trpěli to. Nyní však hrozila nová válka křesťanů proti věřícím Mohamedovým a za této Svaté války nebude už emír Abdulláh moci chránit kacíře Ibrahima. Ten bude muset prchnout jako jeho otcové do křesťanského Španělska, zanechat na místě jmění, utéct jako žebrák. Nebylo by za této situace rozumnější přestěhovat se do Toleda nyní, dobrovolně, v bohatství a lesku?

Vždyť bude-li chtít, nebude zde v Toledu požívat menší vážnosti než v Seville. Již při nepatrném náznaku mu nabídli úřad židovského ministra financí Ibn Šošana, který zemřel před třemi lety. I kdyby se veřejně navrátil k židovské víře, nepochybně by zde v Toledu mohl dosáhnout postavení, jakého by si přál.

Škvírou ve zdi nakoukl do dvora kastelán. Už téměř dvě hodiny je tady ten cizinec; co vlastně vidí na tom zchátralém zdivu? Ten nevěřící tam dřepí, jako by tu byl doma, jako by tu chtěl zůstat na-

vždy. Sluhové toho cizince, kteří na něho čekali, vykládali, že má ve svém domě v Seville patnáct ušlechtilých koní a osmdesát sloužících, z toho třicet černochů. Tihle nevěřící jsou bohatí a blahobytní. Ale i když posledně král, náš pán, utrpěl porážku, přijde čas, kdy nám budou svatá Panna a Santiago milostivi a my ty muslimy pobijeme a vezmeme jim jejich poklady.

A cizinec se stále ještě nechystal k odchodu.

Ano, kupec Ibrahim ze Sevilly seděl a snil dále. Jakživ nestál před tak osudovým rozhodnutím. Protože když tenkrát Afričané vtrhli do Andalusie a on přestoupil k islámu, nebylo mu ještě třináct let, neměl zodpovědnost před Bohem a lidmi, rodina tenkrát rozhodla za něho. Nyní musel volit sám.

Sevilla se nádherně skvěla ve své zralosti i bohatosti. Ale byla to přezrálost, říkal jeho starý přítel Musa; slunce západního islámu překročilo vrchol svého oblouku, začínalo klesat. Zde v křesťanském Španělsku, v této Kastilii, byl počátek, vzestup. Všechno tu bylo primitivní. Zničili, co vybudoval islám, a chatrně to jakžtakž lepili dohromady. Zemědělství bylo ubohé, zastaralé, řemesla vesměs zanedbaná. Země byla bez lidí, a ti, kteří tu byli, se vyznali ve válečnictví, ne však v mírové práci. On, Ibrahim, sem dostane lidi, kteří umějí věci vyrobit, kteří dovedou vynést na světlo to, co leží bez užitku v zemi.

Bude obtížné vdechnout hospodářsky rozvrácené a zanedbané Kastilii život. Ale právě to bylo lákavé.

Bude ovšem potřebovat čas, dlouhá, nerušená léta míru.

A najednou si uvědomil, že to byl božský hlas, který uslyšel tenkrát před patnácti měsíci, když don Alfonso požádal po své porážce sevillského emíra o příměří. Bojechtivý Alfonso byl ochoten ke všemožným ústupkům, k odstoupení území, k vysoké válečné náhradě, ale nechtěl přistoupit na emírovův požadavek, aby byla uzavřena dohoda o osmiletém příměří. On, Ibrahim, domluvil však svému příteli emírovi, aby na tomto požadavku trval a aby se při vyjednávání postupně spokojil i s menším územním ziskem a nižší válečnou náhradou. A nakonec toho dosáhl a těch dobrých dlouhých osm let příměří bylo podepsáno a stvrzeno pečeti. Ano,

tenkrát ho k tomu měl sám Bůh a nabádal ho: Bojuj za mír! Nepovol, bojuj za mír!

A týž vnitřní hlas ho hnal sem do Toleda. Dojde-li k nové Svaté válce – a ono k ní dojde –, bude bojechtivý don Alfonso v pokušení přerušit příměří se Sevillou. Ale pak tu bude on, Ibrahim, a bude domlouvat králi lstí, hrozbou i rozumem, a nebude-li moci zabránit, aby don Alfonso nezasáhl do války, alespoň to pozdrží.

A pro židy, pro jeho židy bude požehnáním, když bude on, Ibrahim, sedět při vypuknutí války v královské radě. Židé budou jako předtím první, do kterých se křižáci pustí, ale on bude nad nimi držet ochrannou ruku.

Protože je jejich bratrem.

Kupec Ibrahim ze Sevilly nebyl lhář, jestliže se nazýval stoupen-cem islámu. Ctil Alláha a proroky, miloval arabskou poezii a vědu. Mravy muslimů mu byly příjemným návykem; pětkrát denně se vrhal na zem ve směru k Mekce a odříkával modlitby, a kdykoli stál před velkým rozhodnutím nebo před nějakým důležitým činem, vzýval z vnitřní potřeby Alláha a odříkával první súru koránu. Ale když se v den sabatu sešel s ostatními židy ve své tajné modlitebně v dolních místnostech svého domu, aby vzdal poctu Bohu Izraele a četl ve Veliké knize, to teprve vešel do jeho srdce radostný pokoj. Věděl, že toto je nejhlubší vyznání a že tímto vyznáním pravdy nejpravdivější smývá ze sebe všechny polopravdy týdne.

Byl to Hospodin, starý Bůh jeho otců, který zažehl v jeho srdci to hořké blažené přání navrátit se do Toleda.

Již jednou, tenkrát, když přikvačilo ono veliké neštěstí na andaluské židy, dokázal jeden z rodu Ibn Ezra, jeho strýc Jehuda Ibn Ezra, poskytnout svému lidu odtud z Kastilie velkou pomoc. Tento Jehuda, generál tehdejšího Alfonsa v pořadí Sedmého, držel proti muslimům pohraniční pevnost Calatravu a zajistil v nouzi tisícům, desetit tisícům židů útočiště a bezpečí. Nyní bude mít on, někdejší kupec Ibrahim, podobné poslání.

Vrátí se do tohoto domu.

Jeho živá mocná představitivost mu ukázala dům, jaký bude. Opět bude tryskat fontána, na nádvoří bude vše tiše, tlumeně rozkvé-

tat, nehlučný mnohotvárný život se rozproudí uvnitř domu, který už odvykl lidem, noha se zaboří do tlustých koberců a nebude už vstupovat na kamennou nehostinnou podlahu, na stěnách budou dokola hebrejské nápisy, verše Veliké knihy i muslimských básníků a všude bude téci chladivá uklidňující voda a bude poskytovat snům i myšlenkám svůj spád i rytmus.

Takový bude tento dům a on se do něho nastěhuje jako ten, kým skutečně je, jako Jehuda ibn Ezra.

Aniž si je musel přivolávat, přišly mu samy na mysl verše pozhénání, které budou zdobit jeho dům, verše z Veliké knihy otců, která mu od nynějška nahradí korán. „I kdyby se pohoří zhroutila a propadly se hory, moje milost od tebe neustoupí a moje mírová úmluva s tebou nepropadne.“

Na tváři se mu rozhostil neurčitý šťastný úsměv. Vnitřním zrakem viděl hrdé verše božího příslibu, jak se táhnou podél mozaiky, černé, modré, rudé a zlaté zdobí stěnu jeho ložnice; budou se mu vtiskovat do srdce večer, než bude usínat, a pozdraví ho ráno, až se bude probouzet.

Vstal, protáhl údy. Bude žít ve starém, znovuzřízeném domě svých otců zde v Toledu, vdechne nový život ubohé chudobné Kastilii, bude napomáhat k tomu, aby byl udržen mír a aby Izraeli bylo v tísní poskytnuto útočiště.

První ministr Manrique de Lara podával donu Alfonsovi zprávu o smlouvách dojednaných s kupcem Ibrahimem ze Sevilly, které už teď zbývalo jen podepsat. Královna byla výkladu přítomna. Kněžny křesťanského Španělska byly vždy společnými nositelkami vlády a účast na státních záležitostech byla jejich výsadou.

Na stole ležely tři dokumenty, v nichž byly v arabském jazyce zachyceny dohody. Byly to obsáhlé smlouvy a don Manrique potřeboval mnoho času na vysvětlení všech podrobností.

Král naslouchal jen zpola. Doña Leonor a jeho první ministr mu dlouho museli domlouvat, než se dal pohnout, aby vzal toho nevěřícího do svých služeb. Vždyť onen člověk nesl hlavní vinu za tak tvrdé podmínky mírové smlouvy, kterou tehdy před patnácti měsíci musel podepsat.

Tahle mírová smlouva! Jeho pánové mu namluvili, že je výhodná. Don Alfonso nemusel, jak se obával, vydat milované město, pevnost Alarcos, kterou při svém prvním válečném tažení od nepřitele získal a připojil ke své říši, a ani válečná náhrada nebyla stanovena zvlášť vysoko. Ale osm let příměří! Mladý nezkrotný král, voják každým coulem, si nedovedl představit, kde v sobě najde tolik trpělivosti, aby nechal nevěřící vychloubat se vítězstvím osm nekonečně dlouhých let. A teď má uzavřít další závaznou dohodu s mužem, který mu vnutil tu potupnou smlouvu! Měl by pak toho člověka napříště ustavičně kolem sebe a musel by poslouchat jeho podezřelé návrhy! Na druhé straně uznával důvody, které uváděla jeho chytrá královna i osvědčený přítel Manrique: Od té doby, co byl mrtev jeho dobrý, bohatý Hebrejec Ibn Šošan, bylo stále těžší získat peníze od velkých zahraničních obchodníků a bankéřů a zbýval jen tento Ibrahim ze Sevilly, který byl schopen mu z finančních nesnází pomoci.

Nedbale naslouchal Manriquovi a přitom zamyšleně pozoroval doňu Leonor.

Nebylo ji často vídat na toledském královském hradě. Narodila se v mírném podnebí jižní Francie v akvitánském vévodství, kde byly mravy dvorné a jemné, a ačkoliv město bylo nyní už sto let v rukou kastilských králů, připadal jí život v Toledu přesto stále příliš drsný, jako ve vojenském táboře. I když byla srozuměna s tím, že don Alfonso tráví většinu času ve svém hlavním městě, v blízkosti odvěkého nepřitele, sama raději pobývala se svým dvorem v Burgosu v severní Kastilii, nablízku své vlasti.

Alfonso věděl dobře, aniž o tom s někým mluvil, proč doña Leonor tentokrát přišla do Toleda. Stalo se tak jistě na naléhání dona Manriqua. Tento jeho ministr a milý přítel patrně předpokládal, že by ho bez jejího přispění nepřiměl k tomu, aby učinil nevěřícího svým kancléřem. Alfonso však sám velmi rychle pochopil, že je to nutné, a byl by to učinil i bez domluv doni Leonor. Ale byl rád, že se tak dlouho zdráhal; bylo mu milé, že má doňu Leonor nablízku.

Jak pečlivě se nastrojila! A přitom šlo jen o zprávu, kterou tu přednášel dobrý Manrique. Vždycky velmi dbala, aby její vzhled byl

půvabný a zároveň vladařský. Byla ještě skoro dítě, když opustila před patnácti lety dvůr svého otce, anglického Jindřicha, a když ji k němu přivedli jako jeho nevěstu, ale po všechna ta léta si v jeho chudobné, drsné Kastilii, kde bylo pro ustavičnou válku málo času na složité dvornosti, uchovala smysl své domoviny pro všechny odstíny dvorské kurtoazie.

I když jí už bylo devětadvacet let, vypadala stále ještě trochu dětsky, jak tu seděla v těžkých honosných šatech. Nebyla vysoká, ale s diadémem spínajícím husté plavé vlasy vypadala vznešeně. Pod vysokým, ušlechtilé klenutým čelem se snad trochu chladně a zkoumavě dívaly velké chytré oči, ale lehký neurčitý úsměv dodával její klidné tváři na hřejivosti a přívětivosti.

Je jí lehké usmívat se na něho, jeho milé doně Leonor! Bůh mu dal rozum a on chápe stejně dobře jako ona a její otec, anglický král, že hospodářství jeho říše je dnes právě tak důležité jako armáda. Ale chytré okliky, i když snad vedou bezpečněji k cíli než meč, jsou pro něho příliš zdlouhavé a nudné. Je voják, a ne počtář, je voják a jen a jen voják. A to je dobré v době, kdy Bůh uložil křesťanským panovníkům neúnavný boj proti nevěřícím.

Také doña Leonor popustila uzdu myšlenkám. Viděla, jak se na tváři jejího Alfonsa zračí všechny jeho niterné rozpory, bylo vidět i to, jak chápe a podvoluje se, i to, že v duchu skřipá zuby a láteří. Státníkem není; nikdo to nevěděl líp než ona, dcera krále a královny, jejichž odvážná důvtipná politika udržovala teď již po několik desetiletí v napětí celý svět. Je opravdu chytrý, když chce, ale jeho prudká mysl nabíhá vždy znovu proti zdi jeho rozumu. A právě pro tu prudkou, chtivou energii ho milovala.

„Jak vidíš, pane králi, i ty, doño Leonor,“ uzavíral svůj výklad don Manrique, „neustoupil od žádné ze svých podmínek, ale dává také víc, než by mohl dát kdokoli jiný.“

Don Alfonso řekl zlobně: „A k tomu si ještě bere Castillo! Jako alboroque!“ Alboroque se říkalo obvyklému zdvořilostnímu daru, který se vždy dával při uzavření smlouvy. „Ne, pane králi,“ odpověděl don Manrique. „Promiň, že jsem ti to zapomněl říci. Nechce Castillo darem. Chce je koupit. Za tisíc zlatých maravedí.“

To byla ohromná částka, mnohem více, než zač ta stará barabizna stála. Takováto largesse, taková velkorysost slušela velkému pánu; ale jestliže je tak velkorysým kupec Ibrahim ze Sevilly, není to vlastně drzost? Alfonso vstal, začal přecházet po místnosti.

Doña Leonor ho pozorovala. Pro toho Ibrahima bude zpropadeně obtížné vyhovět jejímu Alfonsovi. Je to zkrátka rytíř, kastilský rytíř. Vypadá skvěle, jako opravdový muž, a přes svých třicet let stále ještě jako chlapec. Leonor strávila část svého dětství na zámku Domfront; tam stál ze dřeva vyřezaný veliký mladý hrozivý svatý Jiří, který byl mocným ochráncem zámku. Jeho podobu jí vždy znovu připomínal smělý rozhodný, trochu vyhublý obličej jejího Alfonsa. Milovala na něm všechno, rezavě plavé vlasy, kolem rtů oholený krátký plnovous, z něhož zřetelně vystupovala protáhlá ústa s tenkými rty. Ale nejvíc milovala jeho šedé vznětlivé oči, ze kterých vyšlehával prudký záblesk pobouření, kdykoli ho něco vzrušilo. I teď tomu tak bylo.

„Prosí jen o jedinou laskavost,“ pokračoval Manrique. „Prosí, aby směl předstoupit před Tvoje Veličenstvo a aby dostal dokumenty a podpis od tebe osobně. Jeho emír,“ vysvětloval Manrique, „jej učinil rytířem a on si potrpí na svou důstojnost. Uvědom si, done Alfonso, že v zemích nevěřících není kupec v menší vážnosti než voják, neboť i jejich Prorok sám byl kupcem.“

Alfonso se zasmál, najednou byl v dobré náladě; když se smál, přímo zářil mládím. „Ale hebrejsky s ním nebudu muset mluvit?“ zvolal.

„Jeho latina je naprosto srozumitelná,“ odpověděl prostě Manrique. „Také kastilsky mluví obstojně.“

Don Alfonso opět bez přechodu zvážněl. „Nemám nic proti židovskému alfakimovi,“ řekl, „ale udělat z vašeho žida *escrivana mayor* – to je mi proti mysli, to přece musíte pochopit.“

Don Manrique znovu začal vykládat o tom, co v posledních týdnech vysvětloval králi již mnohokrát: „Celé století jsme vedli válku a museli jsme dobývat, neměli jsme kdy starat se o své hospodářství. Muslimové kdy měli. Chceme-li s nimi udržet krok, potřebujeme chytrost židů; jejich obratnost jazyka, jejich obchodní styky. Pro křesťanské panovníky bylo štěstí, že andaluští muslimové tamější

židy vyhnali. Teď má tvůj aragonský strýc svého dona Josefa ibn Ezra a král navarrský Ben Seracha.“ – „Také můj otec,“ dodala doña Leonor, „má svého Árona z Lincolnu. Občas ho zavře, ale vždycky znovu pustí a zahrnuje ho půdou a poctami.“ A don Manrique uzavřel: „Kastilie by na tom byla lépe, kdyby nebyl zemřel náš žid – Ibn Šošan.“

Don Alfonso se zachmuřil. Tato připomínka ho zamrzela. Tažení proti sevillskému emírovi, které pak dopadlo tak špatně, chtěl podniknout už před čtyřmi roky, to ho jen zadržel starý Ibn Šošan. Teď má zřejmě nastoupit na jeho místo tento Ibrahim ze Sevilly – tak to očekávají doña Leonor a Manrique –, aby mu zabraňoval v ukvapených rozhodnutích. Proto mu asi ještě více než z hospodářských důvodů ustavičně domlouvají, aby dosadil toho žida do úřadu. Zdá se jim zřejmě příliš nezkrotný, válkychtivý, domnívají se, že v něm není dost té prohnané, ubožácké trpělivosti, kterou král musí v těchto kramářských dobách mít.

„A jsou dokonce napsány arabsky!“ řekl mrzutě a udeřil dlaní na dokumenty. „Nedovedu ani pořádně přečíst, co mám podepsat.“

Don Manrique mu porozuměl; chtěl podpis oddálit. „Jestliže poroučíš, pane králi,“ odpověděl ochotně, „dám smlouvy vyhotovit latinsky.“

„Dobrá,“ řekl Alfonso. „A nezvi mi toho žida dřív než na středu.“

Audience, při níž měly být podepsány dohody z obou stran, se konala na hradě v jedné malé místnosti. Doña Leonor vyslovila přání zúčastnit se přijetí; i ona byla na žida zvědavá.

Don Manrique byl v úředním rouchu, na jeho prsou na zlatém řetěze byl připevněn znak familiara, královského tajného rady, deska s kastilským erbem s třemi věžemi. Také doña Leonor se vyparádila. Zato Alfonso byl oblečen podomácku, naprosto ne tak, jak se slušelo na státní akt; měl na sobě kazajku s širokými, nezapjatými rukávci a pohodlné boty.

Všichni očekávali, že Ibrahim, jak bylo zvykem, tváří v tvář majestátu poklekne na jedno koleno. Ale Ibrahim nebyl ještě královým poddaným, byl dosud velkým pánem muslimské říše. Měl také na sobě oděv islámského Španělska a přes něj modrý podšívaný plášť hodnostáře, který dobrovolně přicestoval ke dvoru křesťanského

krále. A tak pozdravil doňu Leonor, dona Alfonsa a dona Manriqua pouze hlubokou úklonou.

Královna promluvila první. „Pokoj buď s tebou, Ibrahime ze Sevilly,“ řekla arabsky. I v křesťanských královstvích poloostrova mluvili vzdělaní lidé nejen latinsky, ale též arabsky.

Zdvořilost k hostu by byla vyžadovala, aby ho i Alfonso oslovil arabsky, a tak to měl král také v úmyslu. Ale drzost toho člověka, který nepoklekl, ho přiměla, že promluvil latinsky. „Salve, domine Ibrahim,“ pozdravil ho mrzutě.

Don Manrique několika všeobecnými větami vyložil, za jakým účelem kupec Ibrahim přišel. Doña Leonor si při jeho řeči prohlížela cizího muže, hledíc upřeně před sebe s klidným, obřadným úsměvem. Ibrahim byl prostřední postavy, ale boty s vysokými podrážkami a přes všechnu nenucenost vzpřímené držení těla způsobovaly, že se zdál vysoký. Z mátově snědé, krátkým plnovousem lemované tváře hleděly tiché moudré, poněkud hrdé oči mandlového tvaru. S ramen mu spadal dlouhý modrý plášť znamenitého stříhu. Doña Leonor hleděla závistivě na vzácnou látku; takové látky byly v křesťanském světě těžko k sehnání. Ale až bude tento muž v jejích službách, bude jí snad moci takovouto látku opatřit a také některé ty přímo zázračné voňavky, o kterých tolik slyšela.

Král usedl na lůžko vyhlízející jako pohovka; seděl tu pololeže, v okázale nedbalé póze. „Doufám jen,“ řekl, když don Manrique skončil, „že seženeš včas těch dvacet tisíc zlatých maravedí, které ses zavázal zaplatit.“ – „Dvacet tisíc zlatých maravedí je hodně peněz,“ odpověděl Ibrahim, „a pět měsíců je krátká doba. Ale ty peníze tu během pěti měsíců budou, pane králi, – za předpokladu, že plné moci, které mi zaručuje smlouva, nezůstanou pouhým pergamenem.“ – „Tvoje pochybnosti jsou pochopitelné, Ibrahime ze Sevilly,“ řekl král. „Jsou to přímo neslýchané plné moci, které sis vymínil. Moji pánové mi řekli, že chceš vložit ruku na všechno, co mi poskytla milost boží, na mé daně, na mé státní příjmy, na moje cla, na moje železné i solné doly. Zdá se, že jsi nenasytný člověk, Ibrahime ze Sevilly.“ Kupec klidně odpověděl: „Je těžké mne nasytit, protože musím nasytit tebe, pane králi. Jsi to ty, kdo je vyhladovělý. Já musím zaplatit hned

dvacet tisíc zlatých maravedí. Je otázka, kolik bude později možné vyzískat ze všech těch příjmů, z nichž mi připadne jen malá provize. Tvoji grandové a ricoshombres jsou pánové nedůtkliví a násilničtí. Promiň kupci, paní,“ obrátil se s hlubokou úklonou k doně Leonor, a teď mluvil arabsky, „jestliže v tvé spanilé přítomnosti hovořím o takových strážlivých nudných věcech.“

Ale don Alfonso trval na svém: „Byl bych pokládal za přiměřené, kdyby ses byl spokojil tím, že bys byl mým alfakimem jako předtím můj žid Ibn Šošan. Byl to dobrý žid a já lituji jeho odchodu.“ – „Je mi neobyčejnou ctí, pane králi,“ odpověděl Ibrahim, „že mi svěřuješ nástupnictví po tak moudrém a osvědčeném muži. Ale jestliže ti mám sloužit tak, jak si toužebně přeji, nemohl bych se spokojit s plnými mocemi šlechtetného Ibn Šošana – nechť mu Alláh dopřeje všech radostí rajských.“ Ale král mluvil dál, jako kdyby ten druhý nebyl nic řekl, a zabrousil teď do jazyka, kterým se v zemi běžně hovořilo, do lidové latiny, do kastilštiny: „Ale to, že jsi přišel s požadavkem stát se strážcem mé pečeti, to se mi zdá, mírně řečeno, nemístné.“

„Nedokázal bych vymoci tvoje daně, pane králi,“ odpověděl kupec klidně pomalou lámanou kastilštinou, „kdybych byl jen tvým alfakimem. Musel jsem požadovat, abych byl tvým escrivanem. Neboť kdybych nevládl tvou pečeti, tvoji grandové by mě neposlouchali.“ – „Tvůj hlas i výrazy, které volíš,“ odpověděl Alfonso, „to vše je skromné a patřičné. Ale neoklameš mě. Jsi velice pyšný, řekl bych –,“ a použil silný výraz z lidové latiny, „že jsi nestoudný.“ Manrique rychle vpadl: „Pan král míní, že znáš svou cenu.“ – „Ano,“ řekla svým jasným hlasem přívětivě a velmi dobrou latinou doña Leonor, „právě tak to král myslel.“

Kupec se opět hluboce uklonil, nejdříve doně Leonor, potom Alfonsovi. „Znám svou cenu,“ řekl, „a znám také cenu královských daní. Nerad bych, abyste mi nesprávně rozuměli,“ pokračoval, „ani ty, paní, ani ty, velký a hrdý králi, a ani ty, šlechtetný done Manrique. Bůh obdařil tuto krásnou kastilskou zemi mnohými poklady a téměř neomezenými možnostmi. Ale války, které muselo vést Tvoje Veličenstvo i tvoji předkové, vám nedopřály času, aby bylo tohoto požehnání využito. Teď jsi rozhodl, pane králi, aby tvým zemím byl

zachován po osm let mír. Jaké bohatství bude možné během těchto osmi let vytěžit z tvých hor a z tvé úrodné půdy i z tvých řek! Známu muže, kteří mohou naučit tvé poddané, jak zvýšit výnosy polí a jak rozmnožit jejich dobytek. A vidím železo, které leží v tvých horách, vzácné železo v nevyčerpatelném množství. Vidím měď, lazurit, rtuť, stříbro, a já obstarám obratné ruce, které to vše vytěží a smísí a ukují. Přivedu z islámských zemí lidi, pane králi, kteří povznesou tvé zbrojnice na úroveň zbrojířských dílen v Seville i Córdoba. A existuje látka, o které jste v těchto severních říších dosud ani neslyšeli, látka – nazývá se papír –, na které se dá psát snadněji než na pergamentu a která je, známe-li tajemství její výroby, patnáctkrát levnější než pergamen. A ve tvé řece Taju je všechno, co je třeba k tomu, aby tato látka byla vyrobena. A potom se stane věda, filozofie i básnictví ve vašich zemích bohatší i hlubší, pane králi a paní královno.“

Hovořil vzletně a přesvědčivě, obracel lesknoucí se, mírně vemlouvavé oči tu na krále, tu na doňu Leonor, a ti naslouchali výmluvnému muži se zaujetím, téměř vzrušení. Donu Alfonsovi připadalo, co Ibrahim říkal, poněkud směšné, dokonce podezřelé, bohatství se přece nezíská namáhavou prací, dobývá se mečem. Ale Alfonso měl dar fantazie, viděl už ty poklady i rozkvět, které mu tento muž sliboval. Široký radostný úsměv se rozhostil na jeho tváři, byl opět docela mladý a doně Leonor připadal nesmírně pomilováníhodný.

A již otevřel ústa a řekl uznale: „Mluvíš dobře, Ibrahim ze Sevilly, a snad dokážeš vykonat alespoň zčásti to, co slibuješ. Zdá se, že jsi moudrý a schopný člověk.“

Ale náhle, jako by litoval, že se dal kramářským povídáním svést k takovému uznání, změnil tón a řekl, posměšně si ho dobíraje: „Slyšel jsem, že jsi zaplatil vysokou cenu za moje Castillo, někdejší Castillo de Castro. Máš početnou rodinu, že potřebuješ tak velký dům?“ – „Mám jen syna a dceru,“ odvětil kupec. „Ale mám rád kolem sebe přátele, s kterými se rádím a s nimiž rozmlouvám. Je také mnoho takových, kteří se dožadují mé pomoci, a v očích božích naleznou milost ten, kdo neodřekne útočiště potřebným.“ – „Nešetříš zřejmě majetkem ve službě svému Bohu,“ řekl král. „Mně by bylo milejší, kdybych ti mohl přenechat Castillo až do smrti zadarmo, jako albo-

roque.“ – „Tento dům,“ odpověděl zdvořile kupec, „se nejmenoval vždycky Castillo de Castro. Kdysi se jmenoval Kazr Ibn Ezra, a proto mi záleží na tom, abych byl jeho majitelem. Tvoji rádcové, pane králi, ti jistě sdělili, že jsem přes svoje arabské jméno příslušníkem rodu Ibn Ezra, a my Ibn Ezrové neradi bydlíme v domech, které nám nepatří. Nebyla to zpupnost, pane králi,“ pokračoval, a nyní zněl jeho hlas sdílně, uctivě a lahodně, „která mě přiměla k tomu, abych si vyžádal jiné alboroque.“

Doña Leonor se otázala s údivem: „Jiné alboroque?“

„Pan escrivano mayor,“ vysvětloval don Manrique, „žádal a získal od nás právo, aby mu do jeho kuchyně byla dodávána z královských statků každodenně jedna ovce.“ – „Záleží mi na této výsadě,“ doložil Ibrahim, obraceje se ke králi, „protože ji poskytl i tvůj děd, vznešený císař Alfonso, mému strýci. Až se totiž přestěhuji do Toleda a vstoupím do tvých služeb, navrátím se před celým světem k víře svých otců, odložím jméno Ibrahim a budu se opět jmenovat Jehuda ibn Ezra jako onen můj strýc, který uhájil tvému dědovi pevnost Calatravu. Budiž mi dovolena pošetilá upřímnost, pane králi a paní královno. Kdybych to mohl udělat v Seville, nikdy bych neopustil svůj krásný domov.“

„Těší nás, že oceňuješ naši shovívavost,“ řekla doña Leonor. Ale Alfonso se zeptal bez okolků: „A budeš mít potíže, až budeš odcházet ze Sevilly?“ – „Při likvidaci svých obchodů budu mít ztráty,“ odvětil Jehuda. „Jiných potíží se neobávám. Bůh mi požehnal a způsobil, že emírovo srdce je mi nakloněno. Je to muž vznešených, svobodomyslných názorů, a kdyby záleželo na něm, směl bych se v Seville hlásit k víře svých otců otevřeně. Pochopí mé důvody a nebude mi bránit.“

Alfonso hleděl na muže, který tu vystupoval s tak zdvořilou odaností, a mluvil s ním tak otevřeně a troufale. Zdálo se mu, že ten muž je nejen ďábelsky chytrý, ale i nebezpečný. Jestliže zradil svého přítele emíra, zachová věrnost jemu, cizímu člověku, křesťanovi? Jehuda, jako kdyby byl vytušil jeho myšlenky, řekl téměř zvesela: „Jakmile opustím Sevillu, nebudu se už ovšem moci vrátit. Jak vidíš, pane králi, nebudu-li ti dobře sloužit, budeš mě mít ve své moci.“

Don Alfonso řekl krátce, téměř nevrle: „Nyní podepiši.“ Dříve psával své jméno latinsky: „Alfonsus Rex Castiliae“ nebo „Ego Rex“; v poslední době se podepisoval stále častěji v řeči lidu, ve vulgární latině, románsky, kastilsky. „Doufám, že ti postačí,“ prohlásil posměšně, „když tam napíšeš jen ‚Yo el Rey‘?“ Jehuda žertovně odpověděl: „Postačila by mi tvoje rubrica, tvoje kudrlinka, pane králi.“

Don Manrique podal Alfonsovi pero. Král podepsal tři dokumenty s nehybnou tváří, rychle, vzdorně, jako kdyby se pouštěl do nepřijemného, ale nevyhnutelného dobrodružství. Jehuda přihlížel. Se zadostiučiněním se díval na to, čeho dosáhl, s radostným napětím očekával, co přijde. Byl vděčný osudu, svému Bohu Alláhovi, svému Bohu Adonaji. Cítil, jak z něho opadává nános islámu, a mimoděk mu přišlo na mysl blahorečení, které musel odříkávat jako dítě, když získal něco nového: „Pochválen buď, Hospodine, Bože náš, který jsi mi dal dosáhnouti a dožítí se tohoto dne.“

Pak podepsal písemnosti i on a uctivě je podal králi, ale bylo na něm patrné jakési šibalské očekávání. A Alfonso byl skutečně udiven, když uviděl podpis, povytáhl obočí a sraštil čelo; viděl tam napsaná neznámá písmena. „Co to znamená?“ zvolal. „To přece není arabsky!“ – „Dovolil jsem si, pane králi,“ vysvětloval zdvořile Jehuda, „podepsat se hebrejsky.“ A uctivě doložil: „Můj strýc, kterého milost tvého vznešeného děda povýšila na knížete, se podepisoval vždycky jen hebrejsky: ‚Jehuda ibn Ezra ha-násí, kníže.‘“

Alfonso pokrčil rameny a obrátil se k doně Leonor; pokládal zřejmě audienci za ukončenou.

Ale tu řekl Jehuda: „Prosím o milost rukavice.“ Rukavice byla totiž symbolem důležitého úkolu, který dával rytíř rytíři; rukavice pak měla být po úspěšně splněním úkolu vrácena.

Alfonsovi se zdálo, že během této hodiny už musel spolknout dost drzostí, a chystal se k hněvivé odpovědi; ale varovný pohled doni Leonor jej zadržel. Řekl: „No dobrá.“

A nyní Jehuda poklekl. A Alfonso mu podal rukavici.

Ale pak, jako by se styděl za to, co se stalo, a jako by chtěl svůj vztah k Jehudovi uvést na pravou míru, totiž k obchodním otázkám, pravil: „Tak, a teď mi hodně brzy obstarej těch dvacet tisíc zlatých

maravedí. “Ale doña Leonor upírajíc veliké zelené oči zkoumavě, trochu šelmovsky na Jehudu, řekla svým jasným hlasem: „Těší nás, že jsme tě poznali, pane escrivano.“

Než Jehuda opustil město Toledo, aby uspořádal své záležitosti v Seville, navštívil představeného židovské obce, aljamy, dona Efraim bar Abbu.

Don Efraim byl asi šedesátiletý malý hubený pán, nenápadný postavou i oděvem; nikdo by se nebyl nadál, jakou má ve svých rukou moc. Neboť představený židovské obce v Toledu byl roven panovníkovi. Židovská obec, aljama, měla vlastní soudnictví, nesměl do ní zasahovat žádný úřad, nebyla nikomu podřízená, jen svému „párnasu“ donu Efraimovi a králi.

Drobný a zimomřivý don Efraim seděl v pokoji přeplněném nábytkem a knihami. Ačkoli bylo už teplo, choulil se do kožichu a měl před sebou pánev s uhlím. Byl dobře zpraven o tom, co se dělo na královském hradě, a třebaže mělo být Ibrahimovo jmenování oznámeno teprve poté, až se definitivně přestěhuje do Toleda, don Efraim věděl, že se tento Sevillan stal generálním nájemcem daní i alfakimem po Ibn Šošanovi. I jemu nabízeli pacht a úřad, ale pro něho byl tento obchod příliš riskantní a postavení alfakima právě pro svůj lesk příliš nebezpečné. Znal životní osudy kupce Ibrahima, věděl, že tajně vyznává židovskou víru, a chápal vnitřní i vnější příčiny, které ho nutily k přesídlení do Kastilie. Efraim s ním mnohokrát obchodoval ve velkém měřítku, mnohokrát ve velkém měřítku obchodoval proti němu a nebylo mu příjemné, že nyní tento pochybený syn rodu Ibn Ezra přemístí hlavní sídlo svého podnikání do jeho Toleda.

Don Efraim tu seděl, škrábal si dlaň jedné ruky nehty druhé a čekal, co mu host sdělí. Don Jehuda vedl rozhovor hebrejsky, vyčtenou, nadmíru vybranou hebrejštinou. Ihned Efraimovi oznámil, že najal příjmy královské pokladny Toleda a Kastilie. „Ty, jak jsem slyšel, jsi nabídku na generální nájem odmítl,“ řekl přívětivě. „Ano,“ odpověděl don Efraim. „Zvažoval jsem a počítal a odmítl jsem. Odmítl jsem i to, abych se stal nástupcem našeho alfakima Ibn Šošana – budiž pozhénána památka spravedlivého. Tento úřad se mi zdál na skromného muže příliš okázalý.“ – „Já jej přijal,“ řekl prostě don Jehuda. Don

Efraim povstal a uklonil se. „Tvůj sluha ti přeje štěstí, pane alfakime,“ pravil, a protože se Jehuda jen nepatrně, mlčky usmíval, pokračoval: „Či smím dokonce říci, pane alfakime mayor?“ – „Královské Veličenstvo,“ řekl don Jehuda, stěží přemáhaje svůj triumf, „mě ráčilo povznést na jednoho ze svých familiares. Ano, done Efraime, budu jedním ze čtyř tajných radů, budu zasedat v kurii. Budu spravovat záležitosti krále, našeho pána, jako jeho escrivano mayor.“

Don Efraim to vyslechl s pocitem, v němž se mísil obdiv s odporem, radost s nelibostí. Myslel si: Co za to asi musel tenhle šílený opovážlivec a hráč zaplatit! A dále: Kam toho pošetilce strhla jeho pýcha! A dále: Všemohoucí uchovej, aby Izrael stihla pohroma skrze tohoto muže!

Don Efraim byl neobyčejně zámožný. Pověst vyprávěla o nesmírném bohatství kupce Ibrahima ze Sevilly, ale don Efraim byl tajně přesvědčen, že on sám nemá majetek menší než tento odpadlík a hrdopýšek. On, Efraim, své bohatství skrýval a zůstával nenápadný. Oproti tomu Ibrahim ze Sevilly si jako pravý Ibn Ezra odjakživa potrpěl na honosné vystupování a okázalost. Co všechno asi teď nenatropí tenhle nadaný, dvojaký a nebezpečný člověk, až vyzýváje Boha vystoupí v Toledu zpupně na vrchol své moci!

Efraim pravil obezřetně: „Aljama vycházela s Ibn Šošanem vždycy velice dobře.“ – „Bojíš se, done Efraime?“ odvětil přívětivě don Jehuda. „Neboj se! Chraň Bůh, abych se jakkoli dotkl toledské obce nebo abych ji snad dokonce utiskoval. Vždyť já sám budu jedním z jejích příslušníků. Jsem zde proto, abych ti to řekl. Víš, že v srdci jsem vždy pokládal víru synů Hagařiných jen za nedokonalou odnož naší staré víry. Jakmile zde nastoupím úřad, navrátím se do lůna Abraháмова a přijmu před celým světem jméno, které mi dali moji otcové: Jehuda ibn Ezra.“

Don Efraim se snažil dát najevo radostné překvapení, ale jeho obavy vzrostly. I aljama měla zůstat stejně jako on sám nenápadná. V těchto dobách, kdy hrozilo nové křížácké tažení, jehož důsledkem budou dozajista nové protižidovské štvance, byla rozumná zdrženlivost dvojnásob nezbytná. A tenhle Ibrahim ze Sevilly právě teď obrátí svým přestupem pozornost celého světa na toledské židy! Ibn Ezrové

byli odjakživa vychloubační. Vypínali se jako jarmareční kejklíři. Až dosud byli usídleni alespoň jen v Zaragoze, v Logroňu, v Toulouse, Efraimovo Toledo jich zůstávalo ušetřeno. A teď bude mít na krku tohohle, nejokázalejšího a nejnebezpečnějšího ze všech!

Zbožný a velmi chytrý Efraim nechtěl být nespravedlivý. Ibn Ezrové se svou honosností a velikášstvím byli jeho duši cizí, ale byli, to ochotně uznával, prvním rodem Sefaradu, španělského Izraele, vzešli z nich učenci, básníci, vojáci, obchodníci i diplomaté, jejichž jména byla v židovstvu slavná a měla zvuk i v islámském a křesťanském světě. Ale především poskytli židům tohoto století velkorysou pomoc v tísni, tisíce jich vykoupili z pohanského otroctví a tisícům poskytli útočiště v Sefaradu i v Provence. A i ten Ibn Ezra, který tu před ním sedí, byl obdařen vynikajícími vlastnostmi, za těžkých podmínek se vyšvihl na prvního kupce v Seville. Ale neznamená přesto tak ctižádostivý a tak zločinně a svéhlavě odvážný člověk pro Izrael spíše nebezpečí než požehnání?

Tohle všechno si don Efraim promyslel během tří vteřin následujících po prohlášení dona Jehudy. Ve čtvrté vteřině už uctivě říkal: „Je pro nás velikou ctí, že k nám přicházíš, done Jehudo. Bůh poslal toledské aljamě v pravý čas pravého muže, aby ji vedl. Neboť mi musíš dovolit, abych k tvým břemenům přidal další a abych ti vložil do rukou svůj úřad.“

V duchu si myslel: Ó Bože všemohoucí, netrestej Izrael příliš krutě! Obrátil jsi srdce tomuto mešumadovi, tomuto odpadlíkovi, takže se k nám vrací. Nedopusť, aby dával v tomto tvém Toledu najevo příliš mnoho okázalosti a pýchy, nedovol, aby rozmnožil závist a nenávist gójských národů proti Izraeli!

Don Jehuda zatím odpovídal: „Ale to ne, done Efraime. Kdo by mohl lépe než ty vést záležitosti aljamy? Já pak budu hrdý na to, jestliže mě někdy o sabatu vyvoláte k předčítání úryvku z Písma jako kteréhokoli jiného dobrého žida. A již dnes, done Efraime, mi musíš dovolit, abych poněkud zlepšil úděl chudých. Dovol mi, abych ti odevzdal malou částku, řekněme pět set zlatých maravedí.“

To byl dar, jaký toledská obec dosud nikdy nedostala; ta Jehudova drzá lehkomyšlná kejklířská hříšná zpupnost dona Efraima lekala

a pobuřovala. Ne, až si tenhle člověk bude po Toledu vykračovat ve své smělé okázalosti, nebude moci být on, Efraim, déle párnasem aljamy. „Uvaž to ještě jednou, done Jehudo,“ žádal. „Aljama se nesmí spokojit a nespokojí se s Efraimem, až bude v Toledu Jehuda ibn Ezra.“

„Neposmívej se mi,“ odvětil klidně Jehuda. „Nikdo neví lépe než ty, že aljama nebude chtít mít za vůdce muže, který setrval čtyřicet let ve víře synů Hagařiných a který se každý den pětkrát modlil k Muhammadovi. Ty sám bys přece nechtěl, aby byl v Toledu představeným obce mešumad. Jen to přiznej.“

Znovu pocítil Efraim odpor i obdiv. On sám se ani slovem nedotkl Jehudova poskvrnění. Ale tento muž o něm hovořil s nestoudnou otevřeností, ba s pýchou, s bohaprázdnou pýchou Ibn Ezrů. „Nepřislouší mi, abych tě soudil,“ řekl.

„Uvaž, můj pane a učiteli Efraime,“ řekl don Jehuda a pohlédl Efraimovi přímo do tváře, „že Hagařini synové se na mně od oné prvé hrozné urážky nedopustili žádného bezpráví. Naopak byli ke mně příjemní jako teplá růžová voda a krmili mě dary své země. Jejich obyčeje se mi staly milé, a i když se tomu mé srdce vzpouzí, přirostly mi mnohé jejich mravy k tělu jako druhá kůže. Může se velmi snadno stát, že až se octnu před nějakým důležitým rozhodnutím, budu vzývat ze zvyku Mohamedova Boha a budu se modlit první verše koránu. Doznej, done Efraime, kdyby se ti něco takového doneslo k sluchu, nebyl bys pak v pokušení vyřknout nade mnou velikou klatbu, cherem?“

Dona Efraima pobouřilo, že ho ten druhý zas prohlédl. Dozajista byl tento Jehuda přes své velkorysé rozhodnutí hříšník a neznaboh a opravdu se v Efraimovi na okamžik vynořila vábivá představa, jak od almemoru, který je v synagoze místem zvěstování, nad ním za troubení šofaru, beraního rohu, vyhlásí klatbu. Ale to byly liché sny; jako kdyby chtěl vyhlásit klatbu nad velikým kalifem nebo nad králem, naším panem.

„Žádný rod neudělal pro Izrael tolik jako rod Ibn Ezra,“ odpověděl se zdvořilou vytáčkou. „Je také známo, že ti odpadnutí uložil tvůj otec, když ti ještě nebylo třináct let.“ – „Četl jsi poselství,“ otázal se

Jehuda, „ve kterém náš pán a učitel Mojžiš ben Maimón hájí ty, kteří pod nátlakem přistoupili k učení proroka Muhammada?“ – „Jsem prostý muž,“ odpověděl odmítavě don Efraim, „a nevměšuji se do rabínských disputací.“ – „Nemysli si, done Efraime,“ řekl Jehuda vřele, „že minul jediný den, kdy bych nebyl pomyslel na naše učení. V podzemí svého domu v Seville mám synagogu; o velkých svátcích se nás scházelo deset a konali jsme modlitby, jak je předeepsáno. Postarám se, aby má synagoga v Seville zůstala zachována i poté, co se přestěhuji sem. Emír Abdulláh je velkorysý člověk a můj přítel; přimhouří oko.“

„Kdy se hodláš přestěhovat do Toleda?“ zeptal se don Efraim. „Asi za tři měsíce,“ odvětil Jehuda. „Smím tě pozvat, abys byl pak mým hostem?“ nabídl mu Efraim. „Můj dům je ovšem skromný.“ – „Děkuji ti,“ odpověděl Jehuda, „opatřil jsem si již přístřeší. Získal jsem od krále, našeho pána, Castillo de Castro. Dám je přestavět pro sebe, své děti, přátele i sloužící.“

Don Efraim nedokázal skrýt hluboký úlek. „Castrové,“ varoval, „jsou ještě pomstychtivější a násilničtější než ostatní ricoshombres. Zle vyhrožovali, když jim král odňal jejich dům. Budou pokládat za bezpříkladnou potupu, jestliže v jejich domě bude bydlet žid. Dobře si to rozmysli, done Jehudo. Castrové jsou velmi mocní a mají mnoho přívrženců. Vzbouří půl říše proti tobě – a proti celé Izraeli.“

„Děkuji ti za tvé varování, done Efraime,“ pravil Jehuda. „Všemohoucí mi dal srdce, které nezná strach.“

DRUHÁ KAPITOLA

Do Toleda přibyl s královskými glejty správce a tajemník dona Jehudy Ibn Omar. Přišli s ním muslimští architekti, umělci a řemeslníci. V Castillu de Castro nastal čilý ruch a celé město bylo vzrušené energií a marnotratností, s jakou se prováděla přestavba. Potom ze Sevilly přicestovali sloužící všeho druhu a po nich na mnoha vozech rozličné domácí zařízení, dále třicet mezků a dvanáct koní. O cizinci, který měl přijet, kolovaly stále nové nejrůznější pověsti.

A konečně přijel. S ním jeho dcera Raquel, jeho syn Alazar a jeho důvěrný přítel, lékař Musa ibn Da'ud.

Jehuda své děti miloval a měl obavy, zda uvyknou drsnému životu v Kastilii, když vyrostli v Seville, proslulé tak jemnou kulturou.

Čtrnáctiletému energickému Alazarovi se bude jistě hrubý rytířský svět zamlouvat, ale jak to bude s Rechjou, s jeho milou Raquel? Jela po jeho boku a on na ni hleděl něžně a se skrytou starostí. Měla na sobě, jak to bylo při cestování obvyklé, mužský oděv. Seděla v sedle mladistvě, byla tak trochu samá ruka, samá noha, dětsky hranatá a smělá. Kapuce nebyla s to pojmout husté

černé vlasy. Velikýma modrošedýma očima si pozorně prohlížela lidi a domy města, které se teď mělo stát jejím domovem.

Jehuda věděl, že se nezalekne žádné námahy, aby se jí Toledo stalo opravdovým domovem. Sotvaže se vrátil do Sevilly, pověděl jí, co ho odtud pudí. Rozmlouval se sedmnáctiletou dívkou tak otevřeně, jako by mu byla rovna věkem i zkušenostmi. Byl si vědom, že ho jeho Raquel, i když si někdy počínala tak dětsky, citově chápe. Patřila k němu, byla – právě při té rozmluvě se to ukázalo – opravdovou dcerou rodu Ibn Ezra, statečná, rozumná, přístupná všemu novému, plná citu a fantazie.

Ale včlenění se do zdejšího křesťanského a vojáckého života? Nebude jí v holém chladném Toledu nezbytně chybět její Sevilla? Tam ji měl každý rád. Měla nejen přítelkyně svého věku, také pánové z emírova okolí, osvědčení a obratní diplomaté, básníci a umělci, rádi naslouchali naivním a pozoruhodným otázkám a názorům této Raquel, která byla ještě zpola dítětem.

Ale nyní jsou v Toledu a zde je Castillo de Castro a oni se ho ujímají jako svého vlastnictví a od nynějška se tento palác bude nazývat Castillo Ibn Ezra.

Jehuda byl radostně překvapen tím, co z nehostinného domu v tak krátké době vytvořili jeho osvědčení pracovníci. Kamenné podlahy, na kterých dříve zaduněl každý krok, byly teď pokryty měkkými tlustými koberci. Podél stěn se táhly lenošky s pohodlnými polštáři a poduškami. Stěny byly kolem dokola vyložené červenými, modrými a zlatými mozaikami, arabské a hebrejské nápisy, utkané v umné ornamenty, zvaly k zamyšlení. Malé vodotrysky, do kterých byla vedena voda důmyslným systémem rour, ochlazovaly vzduch. Byla tu rozsáhlá místnost pro Jehudovy knihy; některé ležely otevřené na pultech, a tak byly vidět umělecké barevné iniciály a ořízky.

A zde bylo patio, nádvoří, na němž tenkrát dospěl k velkému rozhodnutí, zde fontána, u jejíhož okraje seděl. Její proud tryskal stejnoměrně a tiše, přesně tak, jak si to tenkrát představoval. Husté temné listí stromů znásobovalo ticho; listím prosvítala sytá žlutá pomerančů a bledá žlutá citrónů. Stromy byly přistřiženy, květinové záhony byly řešeny pestře a dovedně a všude byla tiše tekoucí voda.

Doña Raquel si s ostatními prohlédla nový dům dokořán otevřenými očima, dívala se pozorně, byla málomluvná, ale opravdu se jí tu líbilo. Pak se ujala vlády nad dvěma místnostmi, které jí byly určeny. Shodila ze sebe přiléhavé drsné mužské šaty. Chystala se očistit od prachu a potu cesty.

Vedle její ložnice byla koupelna. Do mozaikové podlahy byl zapuštěn hluboký bazén, do kterého vedlo potrubí s teplou a studenou vodou. Doña Raquel se koupala, obsluhována chůvou Sa'ad a komornou Fátimou. Blaženě ležela v teplé vodě a jen zpola naslouchala povídání chůvy a služebné.

Záhy neslyšela nic, oddala se svým vlastním roztoulaným myšlenkám.

Všechno bylo jako v Seville, dokonce i vana, v níž ležela. Ale ona už nebyla Rechja, byla teď doña Raquel.

Cestou, kdy byla její pozornost rozptylována ustavičně novými dojmy, si nikdy plně neuvědomila, co to znamená. Když teď dorazila na místo a v klidu se koupala, přepadl ji poprvé s plnou silou pocit změny. Kdyby byla ještě v Seville, zaběhla by za svou přítelkyní Lajlou, aby si s ní popovídala. Lajla byla nezkušená dívka, ničemu nerozuměla a nedovedla jí pomoci, ale byla to její přítelkyně. Zde není žádná přítelkyně, zde jsou jen cizí lidé a všechno je tu cizí. Zde není mešita Azhar; volání muezzina z mešity Azhar, vyzývající k omývání a k modlitbě, bylo pronikavé jako u všech ostatních muezzinů, ale ona je dovedla dobře rozpoznat. A není zde žádný chatib, aby jí vyložil některá obtížná místa koránu. Je zde jen málo lidí, s nimiž si bude moci popovídat ve své milé, důvěrné arabštině; bude muset používat tvrdé, komické řeči a kolem ní budou lidé s hrubými hlasy a posunky a se surovými myšlenkami, Kastilci, křesťané, barbaři.

Byla šťastná v zářivé podivuhodné Seville. Její otec tam patřil mezi nejpřednější občany a už proto, že byla dcerou tohoto otce, ji měli všichni rádi. Jak to bude zde? Pochopí tito křesťané, jak veliký muž je její otec? A budou mít pochopení pro její povahu a její způsoby? Nebude jim připadat právě tak cizí a komická jako křesťané jí?

A pak je tu druhá, ještě větší novinka; nyní je před celým světem židovka.

Vyrostla v muslimské víře. Ale ještě když byla docela malá – bylo to hned po matčině smrti, bylo jí asi pět let –, si ji otec vzal stranou a šeptem jí významně sdělil, že náleží rodu Ibn Ezra a to že je cosi neobyčejného, ohromného, ale že je to také tajemství, o kterém se nesmí mluvit. Později pak, když vyrostla, jí vyjevil, že je muslimem, ale také židem, a vyprávěl jí o židovském učení a o židovských mravech. Ale nenařídil jí, aby tyto obyčeje zachovávala. A když se ho jednou přímo zeptala, v co má věřit a jak jednat, přívětivě jí odpověděl, že ji k ničemu nenutí; teprve až doroste, ať se pak sama rozhodne, bude-li chtít na sebe vzít vznešený, ale značně nebezpečný závazek tajné židovské víry.

Naplnilo ji hrdostí, že otec nechal rozhodnutí na ní.

Jednou se už nedokázala ovládnout a proti své vůli svěřila přítelkyni Lajle, že je vlastně z rodu Ibn Ezra. Lajla však kupodivu odpověděla: „Věděla jsem to,“ a po krátkém mlčení dodala: „Chudinko!“

Raquel pak už nikdy s Lajlou o svém tajemství nepromluvila. Ale když byly spolu naposledy, Lajla se nezadržitelně rozplakala a řekla: „Vždycky jsem tušila, že to takhle dopadne.“

Byl to onen Lajlin bláhový pošetilý pocit, který tenkrát přiměl Raquel, aby se snažila dopídit něčeho přesnějšího o tom, kdo jsou tito židé, k nimž náležela ona i otec. Muslimové je nazývali „národem knihy“; musela si tedy nejprve tuto knihu přečíst.

Požádala Musu ibn Da'uda, strýčka Musu, který žil v otcově domě a který byl velice učený a znal mnoho jazyků, aby ji učil hebrejštinu. Učila se snadno a brzy mohla Velikou knihu číst.

Od nejranějšího mládí ji to k strýčkovi Musovi vábilo, ale teprve v hodinách vyučování ho doopravdy poznala. Tento nejbližší přítel jejího otce byl vysoký hubený pán, starší než otec; někdy se zdál prastarý, jindy zase nápadně mladý. Z jeho hubeného obličeje čněl masitý silně ohnutý nos, nad ním zářily veliké krásné oči, které dovedly člověka proniknout skrz naskrz. Hodně toho prožil; otec říkal, že své nesmírné vědění a duchovní svobodu musel zaplatit hojným utrpením. Ale on o tom nemluvil. Zato děvčátku Raquel vyprávěl

častokrát o dalekých zemích a neobyčejných lidech, a to vzrušovalo ještě více než všechny pohádky a příběhy, které Raquel ráda poslouchala a četla; neboť tu přímo před ní seděl její přítel a strýček Musa a on sám byl svědkem toho, o čem vyprávěl.

Musa byl muslim a zachovával všechny obyčeje. Ale byl zřejmě vlažný ve víře a neskrýval jisté mírné pochybnosti o všem, co nebylo vědecké. Když s ní jednou četl v proroku Izaiášovi, řekl: „To byl veliký básník, snad větší než prorok Muhammad i prorok křesťanů.“

To ji mátló. Smí ona, která vyznává Proroka, vůbec číst v židovské Velké knize? Jako všichni muslimové se každodenně modlila vstupní súru koránu; a v jejím posledním, sedmém verši se pravilo, nechť Alláh uchrání své věřící od cesty těch, na něž se hněvá. Ale těmi, kdo upadli v nemilost, byli míněni židé, jak jí vysvětlil její přítel, chatíb z mešity Azhar; neboť že se na židy hněvá, dokázal Alláh pohromou, kterou je postihl. Nejde tedy ona sama nesprávnou cestou, jestliže čte ve Velké knize? Dodala si odvahy a zeptala se Musy. Ten se na ni dlouze a přívětivě zadíval a prohlásil, že na ně, Ibn Izry, se Alláh zřejmě nehněvá.

To Raquel přesvědčilo. Vždyť každý musel vidět, že je Alláh jejímu otci nakloněn. Dal mu nejen všechnu moudrost a nejlaskavější srdce, obdařil ho i všemi zevnějšími statky a velikou proslulostí.

Raquel otce milovala. Viděla v něm ztělesněny všechny hrdiny pestrých barvitých pohádek a příběhů, kterým tak ráda naslouchala, ctihodné panovníky, chytré vezíry, moudré lékaře, dvořany a kouzelníky, jakož i všechny ty láskou planoucí jinochy, kteří byli miláčky žen. A nadto obklopovalo jejího otce vznešené nebezpečné tajemství: byl Ibn Izra.

Ze všech jejích zážitků se jí nejlouběji vryl do srdce onen tajemný rozhovor, při kterém otec šeptem oznámil dítěti, že náleží k Ibn Ezrům. Ale pak byl tento rozhovor zastíněn rozmluvou ještě významnější. Když se totiž otec vrátil ze své veliké cesty do severního Sefaradu, do křesťanského Španělska, vzal si ji stranou a vykládal jí tlumeným hlasem jako tenkrát o nebezpečích, která budou ohrožovat zde v Seville tajné židy, až vypukne Svatá válka; a pokračoval pak tónem vypravěče pohádek, téměř žertovně: „A zde, ó věřící, začíná

příběh o třetím bratrovi, který z jasu a bezpečí dne odešel do ble-
dězlatého šera jeskyně.“ Raquel okamžitě pochopila, převzala jeho
tón a zeptala se jako posluchači v pohádkách: „A co se stalo tomu
muži?“ – „Abych to zvěděl,“ odpověděl tenkrát otec, „vejdu do té šeré
jeskyně,“ a nespustil z ní svůj mírně vemlouvavý pohled. Dopřál jí
malou chvilku, aby se vcítila do toho, co jí sdělil; potom mluvil dál:
„Když jsi byla dítětem, milá dcero, řekl jsem ti, že jednou se budeš
muset rozhodnout. Teď k tomu došlo. Ani tě nezrazuji, abys se mnou
nechodila, ani tě nepřemlouvám, abys šla. Je zde mnoho mužů, mla-
dých, chytrých, vzdělaných i vynikajících, které by potěšilo, kdyby
ses stala jejich ženou. Budeš-li chtít, dám tě jednomu z nich a ne-
budeš se muset stydět za své věno. Rozmysli si to dobře a já se tě za
týden zeptám, jak ses rozhodla.“ Ona však odpověděla bez váhání:
„Prokázal by mi otec tu laskavost, že by se mne zeptal již dnes, teď?“
– „Ptám se tě tedy teď,“ odpověděl otec a ona řekla: „Co činí můj otec,
je správné, a jak on učiní, tak učiním i já.“

Hrálo ji u srdce, že se s ním cítí tak těsně spojena, a také po jeho
tváři přeběhl záblesk veliké radosti.

Potom jí vyprávěl o dobrodružném životě židů. Až dosud museli
žít v ustavičném nebezpečí, i teď je ohrožovali jak muslimové, tak
i křesťané, a byla v tom veliká zkouška od Boha, který je učinil
jedinečnými a vyvolenými. A uprostřed tohoto povolání, dlou-
ho zkoušeného národa, byl jeden vyvolený rod: Ibn Ezrové. A nyní
uložil Bůh jemu, jednomu z těchto Ibn Ezrů, velké poslání. A on
uslyšel hlas boží a odpověděl: Tady jsem. A jestliže žil až dosud na
okraji židovského světa, musí se teď přichystat ke vstupu do středu
tohoto světa.

To, že jí otec dal nahlédnout do svého nitra, že jí důvěřoval jako
ona jemu, způsobil, že se cítila jeho nedílnou součástí.

A když teď dospěla na místo, které jim bylo určeno, a odpočívala
v koupeli, znovu slyšela v duchu všechna jeho slova. Do těchto slov
však tiše zazníval bezmocný pláč její přítelkyně Lajly. Ale Lajla byla
malé děvče, nic nevěděla a nic nechápala a Raquel byla vděčná
osudu, který ji učinil jednou z rodu Ibn Ezra, a byla šťastná a plná
očekávání.

Procitla ze svého snění a slyšela opět tlachání své milé, hloupé staré chůvy Sa'ad a čiperné Fátimy. Ženy pobíhaly sem a tam, z koupelny do ložnice a zpět a nemohly se v nových místnostech vyznat. To Raquel rozesmálo. Byla najednou jako bláhové děcko.

Vstala. Dívala se na svůj obraz ve vodě. Tahle nahá bleděsnědá dívka, která tu stojí a stéká po ní voda, není tedy už Rechja, nýbrž doña Raquel ibn Ezra. A se smíchem a rozpustile se zeptala stařeny: „Jsem teď jiná? Vidiš, že jsem jiná? Pověz honem!“ A protože stařena hned neporozuměla, naléhala, stále se smějíc, panovačně: „Vždyť jsem teď Kastilanka, Toledanka, židovka!“ Chůva Sa'ad svým vysokým hlasem vyděšeně brebentila: „Neobtěžkej se hříchem, Rechjo, zřítelnice mého oka, dceruško má pravověrná! Věříš přece v Proroka.“ Raquel s úsměvem a zamyšleně odpověděla: „Při vousu Prorokově, chůvo, nevím docela jistě, nakolik zde v Toledu ještě věřím v Proroka.“ Stařena ucouvla celá zděšená: „Alláh nechť ohlídá tvůj jazyk, Rechjo, dceruško,“ řekla. „Takovéhle žerty bys neměla dělat.“ Ale Raquel řekla: „Okamžitě mi začni říkat Raquel! Kdy mi už konečně budeš říkat Raquel?“ A křičela: „Raquel! Raquel! Opakuj po mně!“ A skulila se nazpět do vody tak prudce, že stařenu postříkala.

Když se Jehuda ohlásil na královském hradě, přijal jej don Alfonso okamžitě. „Tak tedy,“ zeptal se zdvořile suchým tónem, „čeho jsi dosáhl, můj escrivano?“

Jehuda podal zprávu. Jeho repositarii, jeho právníci, právě revidovali a doplňovali seznamy daní a dávek; za několik neděl předloží přesné cifry. Do země bylo povoláno sto třicet odborníků, většinou z muslimských krajů, ale i z Provence, z Itálie, ba i z Anglie, aby povznesli hospodářství, hornictví, řemesla i rozšířili síť silnic. Jehuda uváděl podrobnosti, čísla; mluvil rovnou, z paměti.

Zdalo se, že král naslouchá bez větší pozornosti. Ale když byl Jehuda u konce, prohlásil: „Nezmiňoval ses kdysi o nových velkých hřebčincích, které mi založíš? O tom jsem v tvé zprávě nic neslyšel. Také jsi sliboval, že vybuduješ zlatnické dílny, takže mé mince budou moci být raženy ze zlata. Podnikl jsi něco v tomto směru?“

Jehuda se ve svých četných písemných návrzích zmínil jen jedenkrát o zlepšení chovu koní, jen jedenkrát o vybudování zlatnických dílen. Obdivoval se dobré paměti krále Alfonsa. „S pomocí boží a tvou, pane králi,“ odpověděl, „bude snad možné dohnat za sto měsíců to, co bylo zameškáno za sto let. Nezdá se mi špatným začátkem, co bylo vykonáno během těchto tří měsíců.“

„Něco se udělalo,“ připustil král. „Ale já nejsem zběhlý v umění čekat. Řeknu ti přímo, done Jehudo, že škoda, kterou mi způsobuješ, zdá se mi větší než užitek. Dřív mi moji baroni platili, i když neochotně a s výhradami, příspěvky na válečné účely; to byly, jak jsem zpraven, hlavní příjmy mé pokladny. Nyní, co jsi ty mým escrivanem, odvolávají se na dlouhý mír, který se před námi otvírá, a neplatí nic.“

Jehudu zamrzelo, že král bere jen tak, bez poděkování, na vědomí to, co bylo vykonáno, a že ho častuje tak nemístnými výčitkami. Litoval, že se doña Leonor vrátila do Burgosu; její milá, přívětivá přítomnost by dala rozmluvě srdečnější ráz. Ale spolkl nevoli a odvětil s uctivou ironií: „V tom jsou tvoji grandové zajedno s tvými neprivilegovanými poddanými. Když se má platit, hledí všichni, jak by se z toho vykroutili. Ale argumenty tvých baronů jsou chabé a moji osvědčení repositarii je dokážou vyvrátit dobrými důvody. Se vši pokorou tě brzy požádám, abys podepsal svým ricoshombres upomínku, která se bude o tyto důvody opírat.“

I když krále nestoudnost a pýcha jeho grandů rozhořčovala, rozzlobilo ho, že žid o nich mluví tak neuctivě. Rozzlobilo ho, že toho žida potřebuje. Řekl zarputile: „Byl jsi to ty, kdo mi pověsil na krk chomout těch dábelských osmi let příměří. Teď musím hledat pomoc v kramářských a písařských úskocích.“

Jehuda se ovládl: „Tvoji rádci,“ odpověděl, „tenkrát doznali, že dlouhý mír prospěje tobě právě tak jako sevillskému emírovi. Zemědělství a řemesla jsou zanedbána. Tvoji baroni utiskují měšťany i rolníky. Potřebuješ na delší dobu mír, aby se to změnilo.“

„Ano,“ řekl trpce Alfonso. „Válku proti nevěřícím musím přenechat ostatním, a ty se dáš do díla a budeš dělat obchody.“

„Neběží o obchody, pane králi,“ vysvětloval stále ještě trpělivě svému pánovi Jehuda. „Tvoji grandové nabyli troufalosti, protože jsi je potřeboval ve válce; jde jen o to, připomenout jim, že jsi král.“

Alfonso přistoupil až těsně k Jehudovi a svýma šedivýma plnoucíma očima mu hleděl do tváře. „Jaké to okliky sis vymyslel, můj prohnaný pane escrivano,“ zeptal se, „abys dostal z mých baronů své peníze i úroky?“

Jehuda necouvl. „Mám velký úvěr, pane králi,“ řekl, „a proto i hodně času. Mohu proto půjčit Tvému Veličenstvu veliké částky a nemusím se bát, i když budu muset na vrácení dlouho čekat. Můj plán spočívá v těchto úvahách: Budeme od tvých grandů požadovat, aby v zásadě uznali tvůj nárok na daně, ale rychlé zaplacení na nich požadovat nebudeme. Placení daní jim odložíme a budeme je dále odkládat. Za to budeme požadovat protislužby, které je nebudou mnoho stát. Budeme žádat, aby poskytli svým městům a vesnicím fueros, výsady, které dají těmto osadám jistou nezávislost. Dosáhneme toho, že stále více měst a vesnic nebude podléhat tvým baronům, nýbrž budou poddané a zodpovědné tobě. Tvoji občané ti budou platit dávky ochotněji a přesněji než tvoji grandové, a tyto dávky budou také vyšší. Práce tvých rolníků a píce řemeslníků a obchodníků tvých měst, to je tvá síla, pane králi! Dej jim víc práv, a moc tvých nepoddajných grandů se zmenší.“

Alfonso byl natolik chytrý, aby pochopil, že toto je jediná účinná cesta ke zkrocení nestoudných baronů. I v jiných křesťanských říších Španělska, v Aragonii, v Navaře, Leónu, byly vyvíjeny snahy podporovat měšťany a rolníky proti grandům. Ale dělalo se to velice opatrně. Králové sami náleželi ke grandům, nikoli k lůze, byli rytíři, nechťeli ani sami sobě přiznat, že se spolčují s chátrou proti grandům; dosud nikdo se neodvážil navrhnout Alfonsovi něco takového tak neskrývaně. Tento cizinec, který neměl ani potuchy, co je rytířství a šlechtická urozenost, se toho odvážil. Vyslovil prostými slovy prostý způsob, jak je nutné jednat. Alfonso mu byl vděčen a zároveň k němu pocítil zášť.

„Věříš vážně tomu,“ zeptal se posměšně, „že čmáranicemi a zvaněním přiměješ takového Nuñeze nebo Arenase, aby se vzdali měst

a sedláků? Moji baroni jsou rytíři, ty chytráku nad chytráky, a ne handlíři a advokáti...”

Jehuda spolkl i tuto urážku. „Ti tvoji páni rytíři,“ odpověděl, „se naučí, že právo, zákon a dohoda jsou věci stejně silné a skutečné jako jejich hradby a meče. Jsem si jist, že budu schopen je tomu naučit, budu-li moci počítat s laskavou pomocí Tvého Veličenstva.“

Král přemohl mocný dojem, jakým na něho zapůsobil klid a jistota dona Jehudy. Zatvrzele však trval na svém: „I když snad nakonec poskytnou tomu či onomu zapadlému hnízdu svobodu obchodování, daně mi platit nebudou, to ti říkám předem. A budou mít pravdu. V dobách míru daně platit nemusí. To jsem odpřisáhl, stvrdil podpisem a pečeti, když mě učinili králem. Yo el Rey. A teď přece nebude díky tvé moudrosti válka celá léta. Na to se budou odvolávat, na tom budou trvat.“

„Tvoje Veličenstvo dovolí,“ neochvějně pokračoval ve svém výkladu don Jehuda, „abych hájil krále proti králi. Tvoji baroni nemají pravdu, jejich argumenty neobstojí. Válka, jak z té duše doufám, během těchto osmi let nebude, ale potom, jak tě zná svět, opět dojde k válce. A válečnou pomoc ti pánové poskytnout musí. Je mou povinností jako tvého escrivana předvídat předem tuto válku, to znamená začít už nyní s jejím finančním zabezpečením. Bylo by v rozporu se zdravým rozumem, kdybych chtěl nahonem shánět válečné příspěvky ve chvíli, kdy válka vypukne. Budeme požadovat každoročně jen malý obnos a budeme jej požadovat zprvu jen od tvých měst. Poskytneme jim některé svobody, a města ti pak ráda přispějí na válečné výdaje. Tvoji baroni nebudou moci být tak nerytířští a nedat ti to, co ti dají tvoji občané.“

Don Jehuda popřál Alfonsovi čas, aby si to promyslel. Potom vítězoslavně pokračoval: „Kromě toho, pane králi, přiměješ své grandy k souhlasu s onou nevelikou dávkou aktem svrchované rytířské velkomyslnosti.“ – „Co dalšího máš ještě za lubem?“ otázal se nedůvěřivě don Alfonso. „Od onoho nešťastného tažení,“ vykládal Jehuda svůj plán, „je v rukou sevillského emíra stále ještě velký počet zajatců. Tvoji baroni jen velmi liknavě plní svůj závazek, podle kterého

jsou povinni tyto zajatce vykoupit.“ Don Alfonso se zarděl. Podle práva a obyčeje měl vazal vykoupit svého vojáka, baron svého vazala, jestliže se v jeho službách dostal do zajetí. Baroni se nebránili uznat tuto povinnost, ale přistupovali k ní tentokráte s obzvláštní nechutí; vyčítali králi, že vinu na tažení i na porážce měla jeho ukvapenost. Nejraději by byl don Alfonso hrdě prohlásil: Beru na sebe vykoupení všech zajatců, vy skrblicí. Ale šlo o ohromnou částku, nemohl si takové gesto dovolit.

Ale teď stál před ním Jehuda ibn Ezra a říkal: „Uctivě tedy navrhuji, abys vykoupil zajatce z prostředků své pokladny. A pánům, kteří na tom vydělají, uložíme jedinou protislužbu, aby v zásadě uznali povinnost platit ti daně na válku již nyní.“

„A unese to moje pokladna?“ otázal se jakoby mimochodem Alfonso.

„Postarám se o to, pane králi,“ odpověděl právě tak jakoby mimochodem Jehuda.

Alfonsova tvář zazářila. „To je velkorysý plán,“ uznal. Přistoupil těsně k svému familiarovi a pohrával si s destičkou, která mu visela na prsou. „Rozumíš své věci, done Jehudo,“ řekl uznale.

Okamžitě se však vmísilo do jeho vděčné radosti vědomí, že je tomuto chytrému protivnému kupci opět více zavázán. „Jen škoda,“ řekl zlobně, „že takto nemůžeme zahanbit i Castry a jejich přátele,“ a dodal: „Vidíš, s Castry jsi mi to pěkně nadrobil.“

Takovéhle překrucování skutečnosti Jehudu pobouřilo. Nepřátelství mezi králem a Castry existovalo již od těch časů, kdy byl Alfonso ještě dítětem, a přiostrilo se, když jim odňal jejich castillo v Toledu. A teď by chtěl král svalit všechnu odpovědnost za toto nepřátelství na něho, na Jehudu! „Vím,“ odvětil, „baroni de Castro ti vyčítají, že jejich zámek pošpinil obřezaný pes. Ale není ti jistě neznámé, pane králi, že hanobí Tvé Veličenstvo již celá léta.“

Don Alfonso polkl a neodpověděl. „Dobrá tedy,“ řekl a pokrčil rameny. „Zkus to s těmi svými kejkli a kumšty. Ale moji grandové jsou tvrdí bojovníci, však uvidíš, a také Castrové nám nadělají ještě hodně starostí.“

„Je to pro mne veliká milost, pane králi,“ odvětil Jehuda, „že schvaluješ můj plán.“ Poklekl na jedno koleno a políbil králi ruku.

Byla to mužná silná ruka, posetá drobnými rezavými chloupky, ale její prsty spočinuly v prstech Jehudových matně, bez poděkování.

Nazítří přišel do Castilla Ibn Ezra první králův ministr don Manrique de Lara, aby nového escrivana navštívil; ministra provázel jeho syn Garcerán, důvěrný přítel dona Alfonsa.

Don Manrique, který byl zřejmě podrobně zpraven o průběhu včerejší audience, prohlásil: „Byl jsem překvapen, že chceš králi, našemu pánu, poskytnout tak ohromnou částku na vykoupení zajatců.“ A dodal s žertovným varováním: „Není to trochu nebezpečné, když je mocný král někomu dlužen tolik peněz?“

Don Jehuda byl málomluvný. Nepřekonal ještě hněv nad královou povýšeností a nedůvěrou. Předem dobře věděl, že zde na barbarském severu se cení jen válečník a že se o mužích pečujících o blahobyt země mluví s pošetilým pohrdáním; ale nikdy si nepomyslel, že bude tak těžké se s tím smířit.

Don Manrique dobře pochopil, co se v něm děje, a jako by chtěl omluvit královi neobratnost, řekl, že nelze zazlívat mladému bojektivému králi, jestliže potíže raději roztíná mečem než řeší dohodou. Vždyť Alfonso již od dětství putoval z jednoho válečného tábora do druhého a cítí se doma spíše na bojišti než u kulatého stolu. Ale don Manrique se přerušil, nepřišel prý, aby hovořil o státních záležitostech, nýbrž aby zde v Toledu pozdravil druha v úřadě. Požádal dona Jehudu, aby jemu i synovi ukázal dům, o jehožázracích mluví celé město.

Jehuda rád svolil. Kráčeli kolem mlčenlivých, hluboce se uklánějících sloužících místnostmi, chodbami i schodišti pokrytými koberci. Don Manrique chválil znalecky, don Garcerán naivně a s obdivem.

V zahradě se potkali s dětmi dona Jehudy. „To je don Manrique de Lara,“ seznamoval je Jehuda, „první rada krále, našeho pána, a jeho vážený syn, rytíř don Garcerán.“ Raquel si prohlížela hosty s dětskou zvědavostí. Bez rozpaků se vmísila do rozmluvy. Ale ukázalo se, že její latina, i když se ji horlivě učila, má ještě značné nedostatky, a tak směříc se svým chybám požádala pány, aby mluvili arabsky. Byl to veselý rozhovor. Oba hosté velebili důvtip a půvab doni Raquel obraty, které byly v módě, doña Raquel se smála a hosté se smáli s ní.